

Rapport

Juli, 2025

Water Wise Societies: Portföljanalys av utlysningen Hållbart vatten för alla

RAMBOLL

Bright ideas.
Sustainable change.

Sammanfattning

Water Wise Societies, ett av fem strategiska innovationsprogram inom Impact Innovation, verkar för att säkerställa hållbar tillgång till vatten för alla senast år 2050 genom samarbete, forskning och innovation. Programmet bygger på en förändringsteori som utgår från fem systemdimensioner – teknik, policy, beteende, pengar och värde samt omställningsinfrastruktur – vilka konkretiseras genom tre delmål och tio uppdrag som tillsammans mobiliserar aktörer och frigör omställningskraft.

På uppdrag av programkontoret har Ramboll genomfört en portföljanalys av de första 20 beviljade projekten samt de icke-beviljade ansökningarna inom utlysningen *Samverkan för hållbart vatten för alla*. Syftet har varit att analysera hur projekten relaterar till programmets mål, uppdrag och systemansats, samt att identifiera lärdomar och utvecklingsbehov. Underlaget består av en genomgång av ansökningarna, kompletterat med intervjuer med projektledare och nyckelpersoner.

Analysen visar att de beviljade projekten representerar ett brett aktörslandskap, med totalt 77 unika parter. Projekten omfattar i genomsnitt sju parter vardera och präglas av sektors överskridande samarbeten, där offentlig sektor – särskilt kommuner – är mest förekommande. Näringslivet finns också med, framför allt genom konsultföretag och teknikleverantörer, men förekommer i mindre utsträckning som koordinerande parter. VA-bolag, högskolor och universitet förekommer frekvent som projektparter, medan forskningsinstitut – trots att de är minst representerade sett till antal – dominerar i rollen som koordinatörer.

Fördelningen av projekt över programmets tio uppdrag visar variation i både tematiskt fokus och beviljandegrad. Uppdragen *Anpassa samhället mot översvämning och torka* och *Återvinn och återanvänd vatten och dess resurser* har genererat flest ansökningar, men med låg andel beviljanden. Andra uppdrag, såsom *Trygga försörjning och hantering av vatten* och *Minska övergödning i sjöar och vattendrag*, uppvisar en mer balanserad fördelning, medan vissa teman – exempelvis *Säkerställ god dricksvattenkvalitet* och *Hållbara vattenuttag* – är svagt representerade. Detta kan indikera var det i dagsläget finns både etablerad systemmognad och stark mobilisering kring särskilt angelägna vattenutmaningar, men också vilka tematiska områden som kan kräva stärkta förutsättningar för att på sikt kunna bidra till programmets målluppfyllelse.

En central iakttagelse är att de beviljade projekten kännetecknas av en högre grad av systemanalytisk mognad och adresserar flera av Water Wise Societies fem systemdimensioner. De arbetar metodiskt med kartläggningar, aktörsanalyser och framsyn, och använder ofta interaktiva metoder som workshops för att skapa samsyn och bygga förutsättningar för långsiktig omställning. De icke-beviljade projekten uppvisar däremot svagare koppling mellan aktiviteter och önskad systemförändring, brister i metodval samt lägre grad av samverkan.

Analysen visar också att flera ansökningar – trots tematiskt relevanta idéer – inte fullt ut mött programmets krav på systemansats och samverkansformer. Detta pekar på ett behov av tidiga stödinsatser och anpassningar i ansökningsprocessen.

Mot denna bakgrund föreslås fyra rekommendationer för att stärka programmets omställningskapacitet:

1. **Stärk kapaciteten hos sökande** genom utbildningar och metodstöd i ett tidigt skede.
2. **Skapa en gemensam samordningsstruktur** för överblick, synergier och minskad belastning på myndigheter.
3. **Säkra politisk förankring** på flera samhällsnivåer för att öka legitimitet och långsiktig påverkan.
4. **Utveckla finansieringsmodellen** så att nyckelfunktioner som processledning, samverkansarkitektur och implementeringsstöd blir stödberättigade – oberoende av aktörstyp.

Tillsammans skapar dessa åtgärder förutsättningar för ett mer inkluderande, effektivt och systemorienterat innovationsprogram med förmåga att driva varaktig förändring i vattenförvaltningen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
1 Inledning	5
1.1 Om utlysningen från Hållbart vatten för alla	5
1.2 Om programmets förändringsteori	6
1.3 Rambolls uppdrag	6
1.4 Disposition.....	7
2 Metod	8
3 Projektens inriktning.....	9
3.1 Delmål	9
3.2 Uppdrag.....	10
3.3 Samverkan.....	11
3.3.1 Projekten engagerar aktörer från olika sektorer	11
3.3.2 Flest projekt samlar aktörer från VA-bolag	12
3.3.3 Majoriteten av projekten har ett forskningsinstitut som koordinerande projektpart	13
3.3.4 Högskolor och universitet förekommer i hög utsträckning som koordinerande projektparter för icke- beviljade projekt.....	14
3.3.5 Geografisk spridning	15
4 Systemansats	17
4.1 Projekten fokuserar i regel på olika systemdimensioner.....	17
4.1.1 Majoriteten av projekten befinner sig i en analytisk fas	17
4.1.2 Workshop och diskussion är vanligt förekommande	19
4.2 Tidsperspektiv	19
4.3 Icke beviljade projekt	19
5 Analys.....	21
5.1.1 Forskningsinstituten har kapaciteten som krävs för att koordinera projekten	21
5.1.2 Näringsliv, civilsamhälle och offentlig sektor – representation, roller och inflytande	21
5.1.3 Beviljade projekt tar i regel ett integrerat grepp om de fem systemdimensionerna	22
5.1.4 Projektens arbetssätt och lärdomar.....	23
5.1.5 Tematiska mönster och utvecklingsmöjligheter inom portföljen	24
6 Slutsatser och rekommendationer	26

Bilaga 1	28
----------------	----

1 Inledning

Många av Sveriges nuvarande vatten- och avloppssystem är föråldrade och behöver uppgraderas för att möta dagens och framtidens behov. Klimatförändringar ökar riskerna för både torka och översvämningar, vilket kräver nya lösningar och anpassningar. Samtidigt leder urbaniseringen till en växande efterfrågan på vatten i städer, vilket skapar ytterligare utmaningar för vattenhanteringen. Därtill ställer den ökande medvetenheten hos allmänheten och strängare lagkrav högre krav på kvaliteten på både dricksvatten och avloppsvatten. För att säkerställa en hållbar vattenhantering behöver vi en omfattande omställning som kan bemöta dessa utmaningar och se till att vatten finns tillgängligt i rätt mängd och kvalitet för människor, miljö, näringsliv och samhälle.

Water Wise Societies driver omställning mot missionen Hållbart vatten för alla 2050. I vår önskade framtid finns vatten tillgängligt i rätt mängd och kvalitet för att människor, miljö, näringsliv och samhället i stort ska blomstra, även i en tid av klimatförändringar. För nå missionen krävs resiliënt försörjning och hantering av vatten i samhället¹, klok vattenanvändning och välmående sjöar, vattendrag och grundvatten. Dessa tre delmål konkretiseras i tio uppdrag som mobiliserar aktörer att göra omställningen från nuläget till den önskade framtiden.

För att åstadkomma omställningen krävs ett systemperspektiv och Water Wise Societies finansierar insatser inom flera områden såsom teknik, ekonomi, policy och beteende. Därigenom vill vi skapa största möjliga utrymme för aktörerna i systemet från källa till kust att åstadkomma omställningen mot missionen.

Water Wise Societies är ett av fem strategiska innovationsprogram inom Impact Innovation – Sveriges stora innovationssatsning för 2030-talet – en gemensam satsning av Vinnova, Energimyndigheten och Formas.

Programmet leds av RISE i samarbete med IVL Svenska Miljöinstitutet, Linköping Science Park, Lunds universitet, Stockholm Environment Institute och Svenskt Vatten. Vi samlar aktörer från offentlig och privat sektor, akademi, forskningsinstitut och ideella organisationer för att i samverkan driva omställningen mot Hållbart vatten för alla 2050.

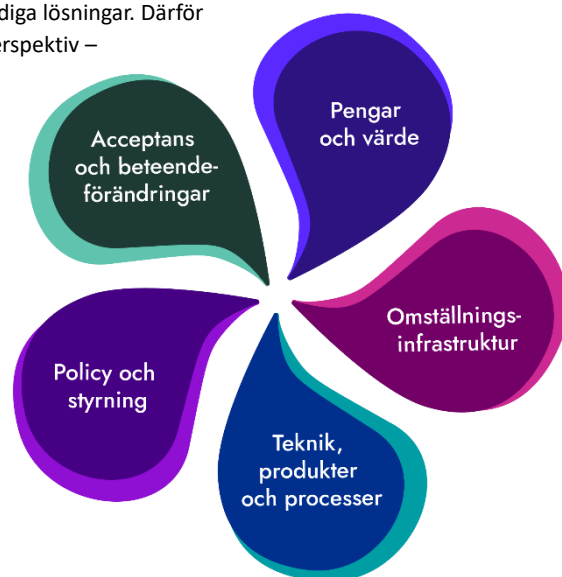
1.1 Om utlysningen från Hållbart vatten för alla

Många samhällsutmaningar är komplexa, förändras över tid och saknar enkla, entydiga lösningar. Därför har Water Wise Societies betonat vikten av att projekten arbetar med ett systemperspektiv – att inte enbart fokusera på enskilda delar, utan att förstå helheten och hur olika aktörer, strukturer och processer hänger samman.

I utlysningen, *Impact Innovation: Samverkan för Hållbart vatten för alla inom programmet Water Wise Societies 2024*², har Water Wise Societies utgått från en systemmodell som omfattar fem systemdimensioner, vilka i regel behöver utforskas för att möjliggöra systeminnovation. De fem dimensionerna är: nya tekniker, produkter och processer, fungerande modeller för pengar och värde, möjliggörande policy och styrning, tillåtande beteendeförändringar och acceptans och stödjande omställningsinfrastruktur, se figur 1.

Projekten förväntas identifiera en utmaning som antingen kräver genomgripande förändringar inom en eller flera av dessa dimensioner, eller successiva förflyttningar över flera områden. Tidigare satsningar har visat att projekt som tidigt implementerar ett tydligt systemperspektiv har större förutsättningar att skala upp sina lösningar och därmed bidra till en bredare systemomställning.

För att möjliggöra systeminnovation och långsiktig omställning har Water Wise Societies valt att ge finansiering till aktiviteter som bidrar till en djupare förståelse

Figur 1. Systemmodell och dess fem systemdimensioner

¹ Utlysningen har omfattat fyra delmål, men i samband med utvecklingen av programmet har "Tillgång till vatten 2035" tagits bort som ett separat delmål. Detta delmål har istället integrerats i de tre kvarvarande delmålen, det har bland annat medfört att delmålet *Vattenresilienta samhällen* har ändrats till *Resiliënt försörjning och hantering av vatten i samhället*.

Inom ramen för portföljanalysen har vi dock valt att inkludera och analysera de ursprungliga fyra delmålen

² <https://www.vinnova.se/e/impact-innovation-water-wise-societies-2024-01495/impact-innovation-samverkan-for-2024-01499/>

av de samhällsutmaningar som adresseras. Detta inkluderar att utforska, kartlägga och analysera utmaningarna inom de fem systemdimensioner, samt att identifiera och mobilisera de relevanta aktörerna som behöver vara delaktiga i omställningen.

En viktig del i arbetet med systemomställning är att använda verktyg som framsyn. Genom att utveckla scenarier och framtidsbilder kan projekten skapa en bättre grund för strategiska beslut och identifiera de förändringar som kan komma att krävas på längre sikt. Finansiering har därför även beviljats till framsynsaktiviteter som stödjer projekten i att navigera en föränderlig omvärld och stärker deras förmåga att anpassa sig till olika framtida utvecklingsvägar.

Slutligen behöver projekten också ha ett internationellt perspektiv. Lösningar kan redan finnas internationellt eller skapa internationellt intresse och konkurrenskraft, vilket innebär att projektet bör arbeta aktivt med omvärldsbevakning och internationellt samarbete.

1.2 Om programmets förändringsteori

Water Wise Societies förändringsteori utgår från ett rådande nuläge, vilket omfattar de system, förutsättningar, möjliggörare och möjligheter som för närvarande dominerar. För att skapa betydande förändringar av nuläget och uppnå programmets mission och de tre delmålen krävs en omställning. Programmets förändringsteori sätter ramarna för att säkerställa att omställningen sker på ett effektivt sätt, i önskad takt och med rätt riktning. Nuläget är inte statiskt utan förändras över tid i takt med omställningen mot det önskade läget. För att förstå och utvärdera nuläget används de fem systemdimensionerna (se avsnitt 1.1). Omställningen sker genom systemförändringar som integrerar dessa dimensioner och tillsammans skapar förutsättningar för en accelererad och framgångsrik omställning.

Water Wise Societies mission och delmål anger riktningen till det önskade läget och den omställning som skall ske. Tillsammans med de tio uppgifterna³ utgör det kärnan för mobilisering, motivation, förutsättningar och uthållighet för de aktörer som ska göra omställningen från nuläget till det önskade läget. De tio uppgifterna fångar behovet av systemförändring och programmet skapar ett utrymme för omställning som sker genom programmets insatser och aktiviteter. Utrymmet avgör hur accelererad och framgångsrikt omställningen kan ske. Effekten av dessa insatser ökar utrymmet för omställning samtidigt som omställningen till det nya läget sker.

Genom uppgifterna skapas en förståelse för nuläge, det önskade läget och vilka systemförändringar som behövs. Vidare frigörs omställningspotentialen i hög grad av hur väl de fem systemdimensionerna integreras i dessa uppgifter.

1.3 Rambolls uppdrag

Ramboll har fått i uppdrag att genomföra en portföljanalys av de första 20 Fol-projekten som beviljats medel inom utlysningen, *Samverkan för hållbart vatten för alla* inom programmet Water Wise Societies 2024. Syftet med portföljanalysen är att ge programkontoret, styrgruppen och programrådet insikter om hur projekten förhåller sig till och bidrar till programmets fokus och mål. Analysen är inte avsedd att värdera enskilda projekt, utan snarare att stödja lärande både inom programkontoret och bland projekten samt ett underlag för diskussion om inriktning på kommande satsningar. Genom analysen kommer projekten att sättas i kontext med programmets mission, delmål och förändringsteori, vilket ger en bredare förståelse av deras roll och påverkan inom programmet.

Analysen har utgått från följande övergripande frågeställningar:

- Vad har projekten för syfte och mål?
- Vilka (olika typer av) aktörer medverkar i projekten?
- Vilka systemdimensioner beaktar projekten?
- Vilket tidsperspektiv har projekten?
- Finns det forskningsområden som är mer prioriterade än andra?

³ <https://waterwisesocieties.se/delmal/>

1.4 Disposition

Rapporten består av fem kapitel. Efter detta inledande kapitel följer en beskrivning av kartläggningens metod och urval i kapitel 2. Därefter presenteras projektens mål, inriktning och aktörer i kapitel 3. I kapitel 4 genomförs en fördjupad analys av vilka systemdimensioner projekten beaktar. Här analyseras hur projekten förhåller sig till olika strukturella, tekniska, sociala och institutionella faktorer som påverkar systemomställningen. I kapitel 5 presenterar Ramboll en analys baserat på insamlat material. I det avslutande kapitlet, kapitel 6, presenteras ett antal slutsatser och konkreta rekommendationer för Water Wise Societies fortsatta arbete med Hållbart vatten för alla 2050. Rekommendationerna utgår från analysen och syftar till att ge stöd och vägledning framåt.

I bilaga 1 återfinns en översiktlig sammanställning av samtliga beviljade projekt som ingår i kartläggningen. Hänvisningar till enskilda projekt sker genomgående i rapporten utifrån deras projektnummer i bilagan.

2 Metod

Ramboll har genomfört en analys av de första 20 Fol-projekten som finansierats av Water Wise Societies inom utlysningen *Samverkan för hållbart vatten för alla* inom programmet Water Wise Societies 2024.

Programkontoret har även uttryckt en önskan om att analysera icke beviljade projekt, med en avgränsning till vilka uppdrag, delmål och systemdimensioner de fokuserat på. Syftet är att få en indikation på vilka vattenrelaterade frågor och systemdimensioner de sökande är intresserade av att utforska.

Analysen har genomförts som en strukturerad projektportföljsanalys, där projekten har analyserats och kategoriserats utifrån faktorer som delmål, systemansats, aktörssammansättning och tidsperspektiv. Underlaget för analysen har bestått av fullständiga projektansökningar som tillhandahållits av RISE.

2.1 Intervjuer med ett urval av projektledare/nyckelaktörer

Som en del av portföljanalysen har Ramboll genomfört en fördjupad analys av ett urval projekt genom intervjuer med projektledare eller andra nyckelaktörer. Syftet med intervjuerna har varit att få en djupare förståelse för hur projekten har närmat sig de utmaningar som beskrevs i ansökan, vilka lärdomar som dragits och vilka möjligheter som identifierats inför framtiden.

För att fånga dessa insikter har vi i intervjuerna särskilt fokuserat på hur projekten har arbetat med framtidsanalys, systemanalys och aktörskartläggning. Vi har också efterfrågat projektens reflektioner kring nästa steg – vilka aktiviteter, lösningar eller samarbeten som skulle vara viktiga för att driva arbetet vidare. De insikter som samlats in används som underlag i den övergripande analysen av portföljen.

3 Projektens inriktning

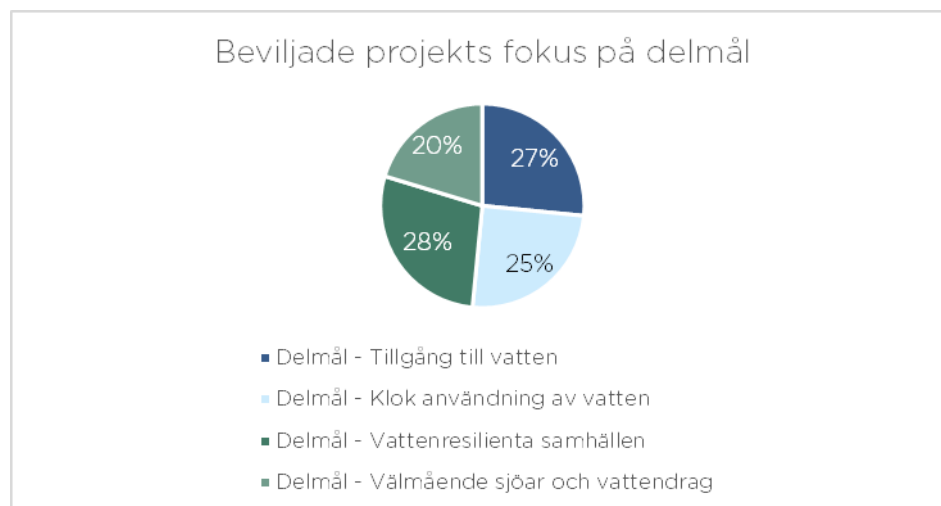
I detta kapitel redogör vi för vilka delmål projekten fokuserar på samt hur projekten är fördelade tematiskt och geografiskt. Vi analyserar också de aktörer som deltar i projekten, deras respektive roller och ansvarsområden.

3.1 Delmål

Beviljade projekt

När det gäller de specifika delmålen inom programmet Water Wise Societies framträder en stor spridning där beviljade projekt i regel ämnar svara mot flera av delmålen. Programutlysningen omfattar fyra huvudsakliga delmål⁴, men i de flesta projektbeskrivningar betonas projektens breda relevans i förhållande till dessa delmål. Ofta framhålls att projekten särskilt bidrar till ett eller två delmål, samtidigt som de gör ett centralt bidrag till samtliga delmål inom programmet. Endast två projekt fokuserar enbart på ett delmål. Detta resulterar i att det totala antalet delmål som projekten adresserar uppgår till 64, vilket är tre gånger så många som antalet beviljade projekt.

I Figur 2 framgår att projektens spridning över delmålen är relativt lika stor. Flest projekt svarar mot delmålet *Vattenresilienta samhällen* (28 procent) samt *Tillgång till vatten* (27 procent), därefter svarar projekten mot *Klok användning av vatten* (25 procent). Projekten svarar i minst utsträckning mot delmålet *Välmående sjöar och vattendrag* som utgör 20 procent av totala antalet delmål.

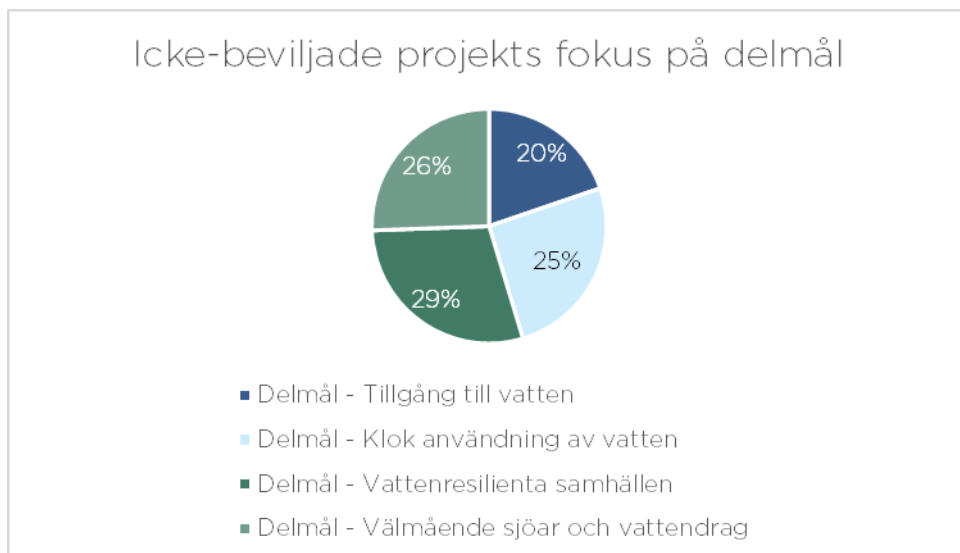
Figur 2. Beviljade projekts fokus på delmål N=20

Icke-beviljade projekt

I **Error! Reference source not found.** framgår att fördelningen av de icke-beviljade projekten över olika programområden i stort drag speglar mönstret hos de beviljade projekten. Detta tyder på att det breda förhållningssättet till utlysningens delmål är genomgående, oavsett om projekten har beviljats finansiering eller inte.

En liten skillnad är att de icke-beviljade projekt fokuserar mindre utsträckning på delmålet *Tillgång till vatten*, med en minskning på sju procentenheter jämfört med de beviljade projekten. Vidare framgår det att *Klok användning av vatten* förekommer i samma frekvens i de icke-beviljade projekten, där en fjärdedel av projekten adresserar detta delmål. Slutligen kan noteras att delmålen *Välmående sjöar och vattendrag* samt *Vattenresilienta samhällen* har ökat i förekomst bland de icke-beviljade projekten, med en ökning på sex respektive en procentenhet.

⁴ Utlysningen har omfattat fyra delmål, men i samband med utvecklingen av programmet har "Tillgång till vatten 2035" tagits bort som ett separat delmål. Detta delmål har istället integrerats i de tre kvarvarande delmålen. Inom ramen för portföljanalysen har vi dock valt att inkludera och analysera de ursprungliga fyra delmålen

Figur 3. Icke-beviljade projekts fokus på delmål N=35

3.2 Uppdrag

Water Wise Societies delmål består av tio kritiska uppdrag som tillsammans mobiliserar aktörer för att driva omställningen från dagens läge till det nya läget. De tio uppdragen fångar behovet av systemförändring och programmet skapar ett utrymme för omställning som sker genom programmets insatser och aktiviteter. Uppdragen har utvecklats under programmets uppstart och fanns inte definierade under ansökningsprocessen.

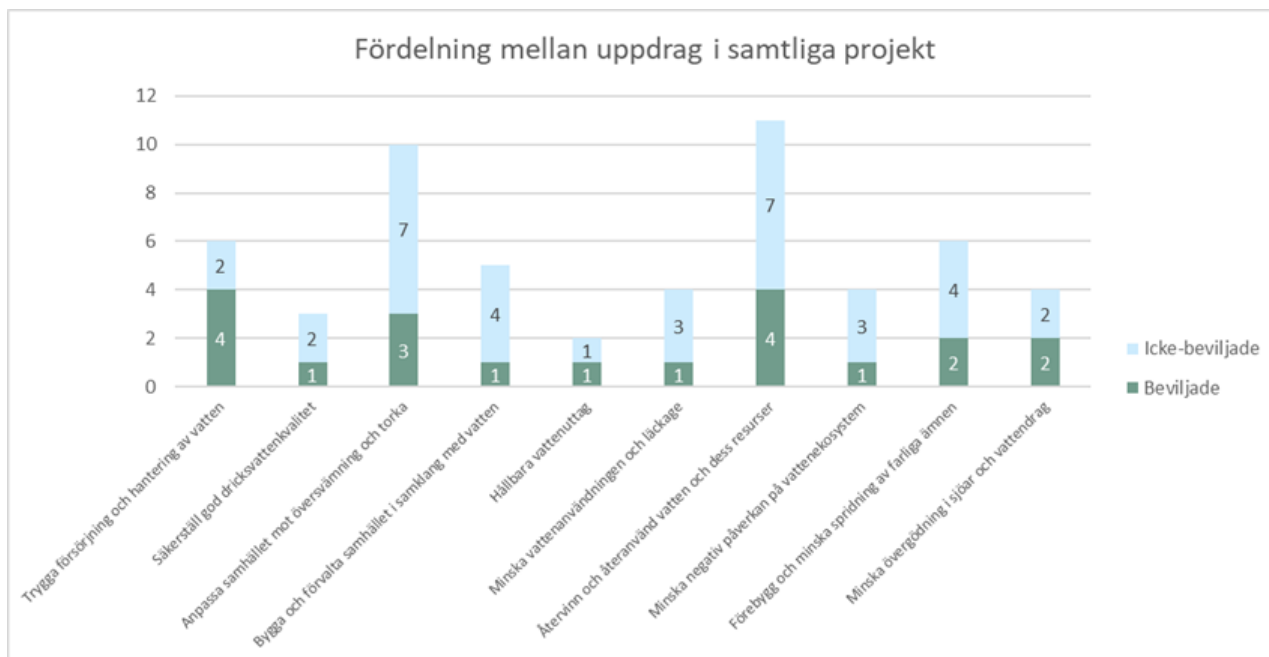
För de beviljade projekten har vi genomfört en workshop där varje projekt fick möjlighet att välja det uppdrag som bäst motsvarar dess fokus och syfte. För icke-beviljade projekt har vi gjort en bedömning utifrån projektansökningarna. Precis som för de beviljade förekom det ibland flera relevanta uppdrag, men vi valde i dessa fall det uppdrag som bäst överensstämde med projektets fokus.

Diagrammet visar hur samtliga projekt – beviljade och icke-beviljade – fördelar sig mellan de tio kritiska uppdrag som definierats inom Water Wise Societies.

Det framgår att vissa uppdrag, såsom *Anpassa samhället mot översvämning och torka* (10 ansökningar) och *Återvinna och återanvänd vatten och dess resurser* (11 ansökningar), har attraherat ett stort antal ansökningar men resulterat i en relativt låg beviljandegrad (7 av 21 projekt). Detta kan indikera att dessa tematiska områden är särskilt aktuella och prioriterade bland aktörer, vilket i sin tur skapat en hög konkurrenssituation. Samtidigt kan den låga beviljandegraden spegla att många av de inkomna projektförslagen inte i tillräcklig utsträckning har kunnat konkretisera genomförbarhet, förväntade effekter eller former för samverkan – faktorer som är centrala i bedömningsprocessen.

Andra uppdrag, som *Trygga försörjning och hantering av vatten* (6 projekt) och *Minska övergödning i sjöar och vattendrag* (4 projekt), uppvisar en mer balanserad eller positiv fördelning mellan beviljade och icke-beviljade projekt, 6 av 10 projekt.

Inom vissa uppdrag är det totala antalet projekt lågt (beviljade och icke-beviljade), exempelvis *Säkerställ god dricksvattenkvalitet* (3 projekt) eller *Hållbart vattenuttag* (2 projekt). Detta kan indikera var det i dagsläget finns både etablerad systemmognad och stark mobilisering kring särskilt angelägna vattenutmaningar, men också på vilka tematiska områden som kan kräva stärkta förutsättningar för att på sikt kunna bidra till programmets måloppfyllelse.

Figur 4 Fördelningen mellan uppdrag för samtliga projekt N=55

3.3 Samverkan

I detta avsnitt analyserar vi aktörerna som sökt medel inom utlysningen *Samverkan för hållbart vatten för alla* med särskilt fokus på deras roller och ansvarsområden och samverkanskonstellationer.

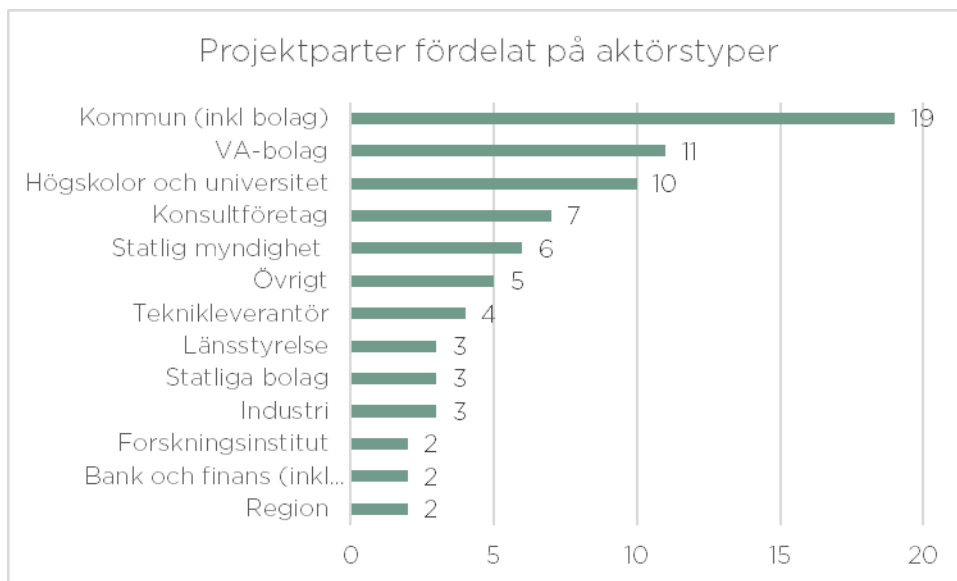
3.3.1 Projekten engagerar aktörer från olika sektorer

Portföljanalysen visar att de beviljade projekten involverar en mångfacetterad sammansättning av aktörer från olika sektorer. Totalt har 139 projektparter deltagit i 20 beviljade projekt, vilket innebär att varje projekt i genomsnitt omfattar ca 7 projektparter. Observera att totalen inte representerar antalet unika projektparter, en projektpart räknas flera gånger i totalen om den deltar i fler än ett projekt.

Det totala antalet unika projektparter för beviljade projekt är 77, i figur 4 framgår en fördelning av dessa baserat på aktörstyp. Sammanlagt utgör den offentliga sektorn den största andelen av projektparterna och uppgår till 33 av totalt 77 projektparter. Inom kommunsektorn finns 19 representanter, statliga myndigheter har sex representanter, och länsstyrelser samt statliga bolag representeras av tre parter vardera. Regionen har den minsta representationen inom offentlig sektor med totalt två projektparter. Därefter följer näringsliv, som står för 16 av 77 projektparter där den största aktörstypen är konsultföretag med totalt sju projektparter.

Vidare återfinns fyra teknikleverantörer, tre industrier och två bank- och finansbolag representerade bland projektparterna. VA-bolag och högskolor och universitet är också vanliga förekommande aktörer och motsvarar elva respektive tio projektparter. Forskningsinstituterna är minst representerade med totalt två projektparter. Utöver dessa kategorier återfinns fem projektparter i kategorin "Övrigt"⁵, som inkluderar exempelvis ideella organisationer samt intresse- och branschorganisationer.

⁵ Kategorin Övrigt inkluderar de ideella organisationer Hjälmarens Vattenvårdsförbund, Forum Östersjön och Ekologiska Lantbrukarna, samt intresse- och branschorganisationer Villaägarnas Riksförbund och Livsmedelsföretagen

Figur 5. Projektparter fördelat på aktörstyp. N=77

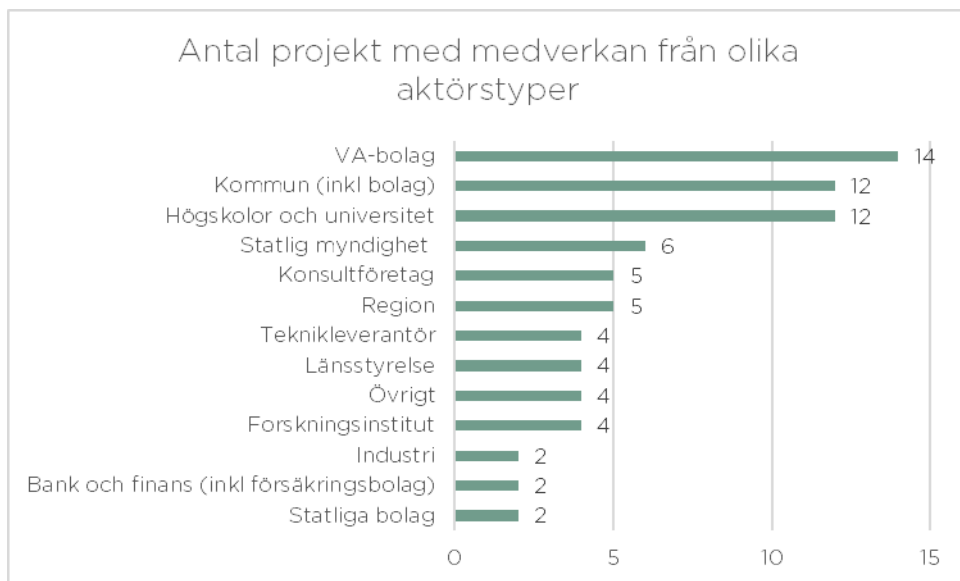
3.3.2 Flest projekt samlar aktörer från VA-bolag

Fördelningen av projekten mellan olika aktörstyper visas i

Figur 6. Varje stapel representerar en aktörstyp, och ett projekt kan förekomma i flera staplar om det involverar flera aktörstyper. Det innebär att om ett projekt involverar både ett forskningsinstitut och ett VA-bolag, kommer projektet att synas i både stapeln för forskningsinstitut och stapeln för VA-bolag.

VA-bolag är den aktörstyp som är representerad i flest projekt och medverkar i 14 av 20 beviljade projekt. Därefter följer kommuner och högskolor och universitet, som deltar i tolv projekt vardera. Statliga myndigheter är involverade i sex projekt, medan konsultföretag och regioner förekommer i fem projekt vardera. Teknikleverantörer, länsstyrelse, forskningsinstitut och övriga aktörer förekommer i fyra projekt vardera. Industri, bank och finans samt statliga bolag förekommer i två projekt vardera.

Figur 6. Antal projekt med medverkan från olika aktörstyper

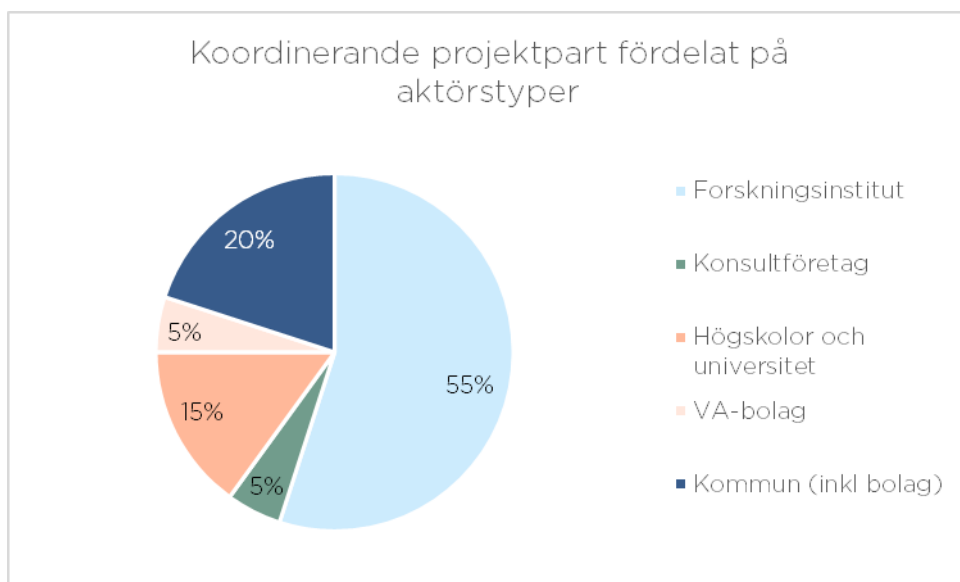
3.3.3 Majoriteten av projekten har ett forskningsinstitut som koordinerande projektpart

Det framgår att en övervägande majoritet av projekten, närmare bestämt elva av de totalt tjugo beviljade projekten, koordineras av ett forskningsinstitut, se Figur 7. Detta tyder på att forskningsinstituten intar en central position både i projektledningen och i den kunskapsproduktion som är central för programmets genomförande. Forskningsinstitutens dominerande roll som koordinerande projektpart kan ses som ett uttryck för deras expertis och kapacitet att leda komplexa forskningsinitiativ, samt deras funktion som drivande krafter i skapandet och spridningen av ny kunskap inom området.

Kommuner som utgör den största aktörstypen bland projektparterna (se figur 4) är även den näst vanligast förekommande koordinerande projektparten. I Figur 7 framgår det att kommuner koordinerar fyra (20 procent) av de beviljade projekten. Därefter är högskolor och universitet koordinerande projektpart i tre projekt (15 procent). Till skillnad från fördelningen av projektparter där VA-bolag förekom i hög utsträckning, återfinns VA-bolag och även konsultföretag som koordinerande

projektpart i ett projekt vardera. Bland projektens koordinerande roller finns ingen representation från statliga bolag, statliga myndigheter, regioner, länsstyrelser, bank och finans, industri, teknikleverantörer eller övriga aktörer.

Den begränsade representationen av näringslivet, samt den mer avgränsade rollen för VA-bolag, kan tyda på att dessa aktörer främst bidrar med teknisk expertis, innovationskraft eller funktioner som testbäddar snarare än att ta en framträdande roll i att driva samverkansprocesserna eller koordinera projektens breda tvärsektoriella samverkan.

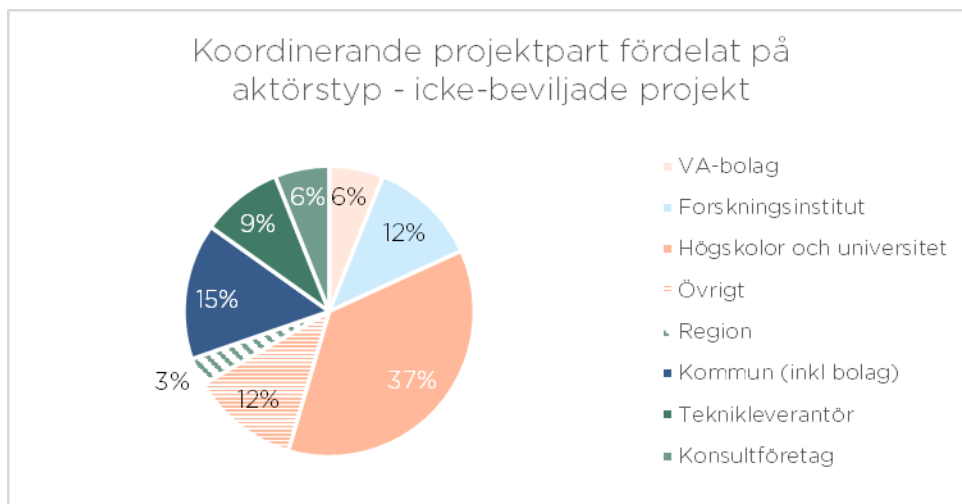
Figur 7. Koordinerande projektpart fördelat på aktörstyper N=20

3.3.4 Högskolor och universitet förekommer i hög utsträckning som koordinerande projektparter för icke- beviljade projekt

För icke-beviljade projekt förekommer högskolor och universitet i högst utsträckning som koordinerande projektpart med 37 procent, (se Figur 8). 15 procent av de icke-beviljade projektens koordinerande projektparter representeras av kommuner. Därefter återfinns forskningsinstitut i tolv procent av de icke-beviljade projekten, vilket är en markant minskning i jämförelse med fördelningen för de beviljade projekten. Tolv procent av de icke-beviljade projektens koordinerande projektparter utgörs av övriga aktörer.

Vidare är näringslivet representerade i högre utsträckning bland icke-beviljade projektens koordinerande roller där teknikleverantörer motsvarar nio procent och konsultföretag representerar sex procent. VA-bolag utgör sex procent och regioner tre procent av icke-beviljade projektens koordinerande roller. Utgår vi från de aktörstyper som finns representerade bland projektens projektparter ser vi att det bland näringslivsaktörer finns en avsaknad av industrier samt bank och finans. Vidare ser vi att det inom offentlig sektor inte finns statliga myndigheter, statliga bolag och länsstyrelser bland koordinerande projektparter i icke-beviljade projekt.

Resultaten indikerar att forskningsinstitut generellt har hög kapacitet att skriva lyckade ansökningar, tack vare sina omfattande resurser och organisatoriska struktur. Deras specialisering och vana att samarbeta med externa aktörer är en styrka som bidrar till deras framgång. Denna typ av kapacitet kan behöva byggas upp inom andra sektorer, som exempelvis kommuner eller högskolor och universitet, för att öka deras framgång i ansökningsprocesser och projektkoordination.

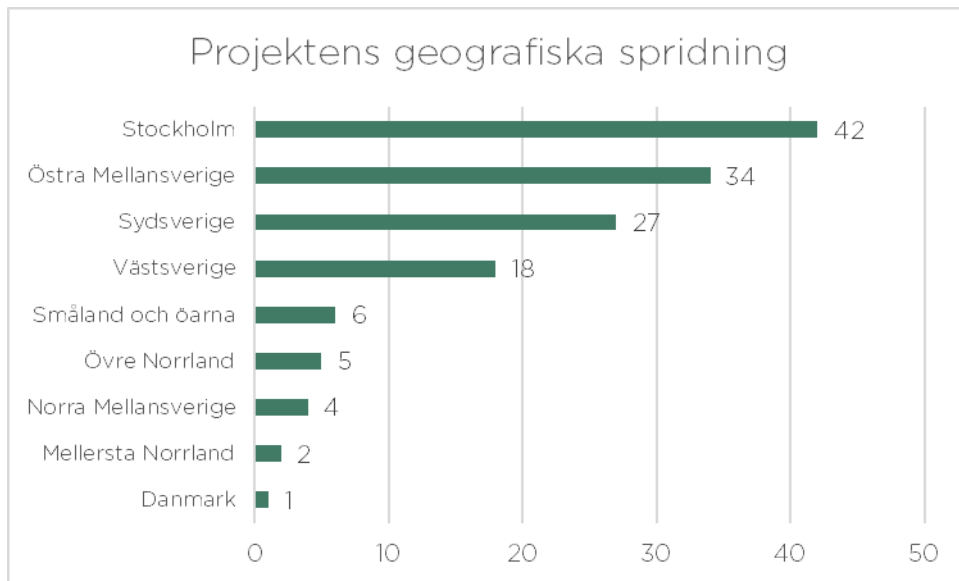
Figur 8. Icke-beviljade projekts koordinerande projektparter fördelat på aktörstyp. N=35

3.3.5 Geografisk spridning

Fem av de tjugo projekten anger uttryckligen att de har ett tydligt geografiskt fokus. Dessa är projekt 2, se Bilaga 1, som fokuserar på Hjälmaren, projekt 5 med fokus på Gävleåns avrinningsområde, projekt 14 med fokus på vattenresursplaneringen i Skåne samt projekt 17 och 18 med fokus på Mälarenregionen och Stockholm. Utöver dessa saknar projekten ett uttalat regionalt fokus och därför baseras analysen av projektens geografiska spridning på projektparternas arbetsställen. I totalen inkluderas vardera projekts projektpart och dess geografiska plats, förekommer en projektpart och dess geografiska plats i fler än ett projekt kommer denna att inräknas fler gånger.

I figur 9 framgår projektens geografiska spridning baserat på projektparternas geografiska placering som grupperats enligt regionala riksområden. Analysen visar att projekten är fördelade över flera regioner, med den största koncentrationen i Stockholm (42 projektparter) och därefter Östra Mellansverige med 34 projektparter. Vidare ser vi att 27 projektparter återfinns i Sydsverige medan Västsverige representeras av 18 projektparter. Därefter följer Småland och öarna (sex projektparter), Övre Norrland (fem projektparter) samt Norra Mellansverige (fyra projektparter). Mellersta Norrland är minst representerad inom Sverige, med totalt två projektparter. Utanför Sverige återfinns en projektpart som är geografiskt placerad i Danmark.

I projektansökningarna ser vi att många projekt tar en bredare systemorienterad ansats som inte är begränsad till geografiska områden. Även om få projekt uttryckligen utgår från en lokal eller regional strategi antyder denna fördelning att projekten i hög utsträckning har en geografisk koppling till framför allt Stockholm och Östra Mellansverige.

Figur 9. Projektens geografiska spridning. N=139

4 Systemansats

I detta avsnitt redogörs för om och hur projekten har tillämpat ett systemperspektiv i sitt genomförande samt vilket tidsperspektiv projekten har.

4.1 Projekten fokuserar i regel på olika systemdimensioner

Samtliga beviljade projekt tillämpar en systemansats och fokuserar i regel på flera av Water Wise Societies olika systemdimensioner. I tabell 1 nedan framgår systemdimensionerna och de faser beviljade projekt befinner sig i relation till dessa systemdimensioner. De fem dimensionerna är: tekniker, produkter och processer, pengar och värde, policy och styrning, beteendeförändringar och acceptans och omställningsinfrastruktur. Projekten har ofta ett brett angreppssätt där de strävar efter att beskriva sitt bidrag till flera systemdimensioner, vilket innebär att projekten inte bara ser på enskilda faktorer utan försöker förstå de sammanhang och relationer som påverkar systemets dynamik. Projekten präglas av ett analytiskt och utforskande förhållningssätt till dessa dimensioner, vilket bland annat tar sig uttryck i omfattande kartläggningar av relevanta system. Exempelvis kan detta innebära att man kartlägger och analyserar de systemiska barriärer som hindrar återanvändning av renat avloppsvatten, såsom juridiska hinder, ekonomiska incitament eller social acceptans.

Dessa kartläggningar genomförs för att förstå hur olika faktorer samverkar inom systemet och vilka förändringar som krävs för att möjliggöra en hållbar omställning. För projekt som handlar om vattenhantering kan det handla om att identifiera aktörer som påverkar vattenanvändning, förstå deras behov och hinder, samt undersöka policyförändringar eller beteendeförändringar som kan leda till mer hållbara lösningar och en systemomställning. Genom att använda systemtänkande på detta sätt kan projekten utveckla mer holistiska och långsiktiga lösningar som inte bara adresserar tekniska utmaningar, utan också ekonomiska, sociala och politiska aspekter av vattenhantering.

Generellt har de flesta projekt förstått vikten av att analysera och förstå hur olika delar av det sociotekniska systemet motverkar eller påskyndar införandet av nya lösningar. De ser på den komplexa dynamik som finns mellan dessa faktorer och hur de kan samverka för att skapa hållbara förändringar. Även om många projekt tillämpar en systemansats saknas ibland en tydlig koppling mellan projektets aktiviteter och de systemdimensioner som refereras till.

I dessa fall skulle en mer konkret och tydlig koppling mellan projektets aktiviteter och systemdimensioner kunna bidra till att skapa mer fokuserade och genomförbara lösningar. Det skulle också göra det lättare att bedöma projektens verkliga potential att driva den omställning som eftersträvas.

4.1.1 Majoriteten av projekten befinner sig i en analytisk fas

En övergripande bedömning av projekten visar att de flesta befinner sig i en analytisk fas (se tabell 1), där fokus är på att undersöka, kartlägga och förstå problem, behov och möjliga lösningar innan konkreta tester och experiment genomförs. Exempelvis fokuserar några projekt på att kartlägga nuläget och identifiera behov inom riskbedömning och reglering, tex projekt nummer 3, vilket främst syftar till att skapa en grund för vidare utveckling.

En framträdande aspekt av projekten är också kartläggningen av relevanta aktörer och mobiliseringsinsatser inför fortsättningsprojekt. Det finns ett tydligt mönster av att samla olika aktörer, skapa en gemensam förståelse av systemet och identifiera möjligheter för samverkan och breddning av aktörsnätverk. Workshops (se 4.1.2) och andra interaktiva arbetsformer används ofta för att analysera hinder, identifiera behov och utforska möjligheter för vidare arbete. På så sätt lägger projekten en grund för framtida samarbeten och konkreta insatser genom att koppla samman aktörer som kan driva utvecklingen framåt.

Tabell 1. Systemdimensioner och de faser beviljade projekt befinner sig i förhållande till dessa dimensioner

Systemdimensioner	Reflektion	Analys	Experiment	Implementering
Affärsmodeller		14		
Lagar och regler		17		
Omställningsinfrastruktur	2	15	1	
Teknik, produkter och processer	1	15	2	
Beteende förändringar och acceptans	1	14		

Två av de beviljade projekten har ett särskilt fokus på teknik, produkter och processer. Dessa skiljer sig från övriga projekt genom att de tydligt syftar till att generera tekniska resultat, exempelvis genom utveckling av nya processer, digitala verktyg eller analysmetoder för att tex minska utsläpp av lustgas på reningsverk (projekt nr 1). Även om dessa projekt i viss mån beaktar andra systemdimensioner, är deras primära inriktning teknisk innovation och experimentell utveckling. Systemövergripande analyser förekommer i varierande grad, framför allt genom kartläggning av nyckelaktörer som är avgörande för att stödja och driva utvecklingen av nya tekniker. Projektet undersöker även hur befintlig lagstiftning kan påverka teknikutvecklingen, med fokus på eventuella överlapp, luckor och regleringshinder.

Ett av de beviljade projekten fokuserar på att testa en ny organisationsstruktur för VA-frågor genom ett experimentellt angreppssätt, se textruta. Projektet undersöker hur arbetsprocesser och projektgrupper kan utformas för att effektivt implementera och säkerställa hållbara VA-lösningar i praktiken. Dels avser projektet skapa en plattform för operativt samarbete mellan näringsliv, offentlig sektor och akademi, där gemensamma insatser kan driva utvecklingen framåt, dels att låta projektgruppen och dess nya arbetsprocess fungera som en testbädd för att pröva och utveckla operativa arbetssätt i omställningen till ett cirkulärt VA-system.

Vidare framgår det att inga av de beviljade projekten befinner sig i en implementeringsfas. Det innebär att projekten i huvudsak befinner sig i faser som syftar till utforskande och planering, där fokus exempelvis ligger på kunskapsinhämtning, kartläggning och analys för att förstå de strukturella utmaningar och möjligheter som påverkar systemet. Att projekten fortfarande är i denna fas bör inte tolkas som bristande genomförandekraft, utan snarare som en naturlig del av arbetet med systemomställning och utlysningens utformning. För att skapa hållbara förändringar krävs en grundlig förståelse av systemets dynamik och de faktorer som driver eller hindrar utvecklingen. Trots att de befinner sig i en tidig fas uttrycker många projekt en tydlig ambition att i framtiden skala upp sina insatser och omsätta sina resultat i praktiken. Det visar att de inte enbart syftar till att generera teoretiska insikter, utan också strävar efter att skapa konkreta förändringar och bidra till en hållbar samhällsutveckling.

ETT VATTEN – HÅLLBAR LOKAL SYSTEMOMSTÄLLNING FÖR GLOBAL APPLIKATION (EHLSA)

Helsingborgs stad utgör ett tydligt exempel på en kommun som inte bara driver teknisk innovation, utan som också aktivt utforskar hur offentlig sektor kan arbeta annorlunda för att möjliggöra systemomställning inom VA. Genom satsningar på källsorterat avloppsvatten och utvecklingen av RecoLab – en lokal systemdemonstrator i stadsdelen Oceanhamnen – prövas hur cirkulära lösningar kan testas, skalas och förankras organisatoriskt.

Det som särskiljer Helsingborg är viljan att samtidigt adressera flera dimensioner av omställning: nya tekniker, affärsmodeller, policy- och styrfrågor, beteendeförändring och omställningsinfrastruktur. Arbetet vilar på en tydlig systemansats och bedrivs i samverkan mellan offentlig sektor, näringsliv och akademi. Särskilt intressant är hur kommunen använder experimentellt orienterad styrning för att pröva och justera sina egna arbetssätt i takt med att nya lösningar utvecklas.

Projektets nyhetsvärde ligger i hur Helsingborg strukturerat sitt arbete som en levande testmiljö för både teknik och styrning. Med Oceanhamnen som fysisk testbädd låter staden sina egna behov styra ett mer aktivt och uppsökande arbete med att identifiera och validera ny teknik inom cirkulärt VA. Samtidigt utvecklas hållbara affärsmodeller som inkluderar testbäddsaktörer, staden och framtida användare – vilket möjliggör faktisk implementering.

4.1.2 Workshop och diskussion är vanligt förekommande

En central metodik inom de beviljade projekten är användningen av interaktiva arbetsformer såsom workshops. Samtliga beviljade projekt (20 projekt) använder sig av workshops i någon utsträckning och förekommer i både inledande och avslutande faser av projekten. I workshopen involveras en bredd av aktörer som deltar i att identifiera möjligheter och hinder samt prioritera åtgärder för vidare arbete. Inom projekten används workshops för en rad olika syften, exempelvis för att sammanföra och syntetisera befintlig kunskap och erfarenheter, kartlägga nuläget och identifiera behov, analysera systemförflyttningar samt arbeta med framsynsmetodik.

Framsynsmetoder tillämpas i stor utsträckning och utgör en central del av arbetssättet i majoriteten av projekten (17 av 20 projekt). Projekten använder en blandning av framsynsmetoderna trendanalys, scenarioanalys, visionera för att utforska framtida möjligheter, önskade framtida lägen, utmaningar och utvecklingsvägar. Genom att utforska möjliga framtida utvecklingsbanor skapar projekten en bättre förståelse för hur olika faktorer kan samspela över tid och vilka strategiska beslut som behöver tas idag för att utveckla systemets önskade framtid.

Utöver framsynsmetoder är aktörskartläggningar en återkommande metod inom flera av projekten (17 av 20 projekt). Dessa kartläggningar används för att identifiera relevanta intressenter, analysera deras roller och förstå deras påverkan på systemet. Genom att kartlägga aktörernas drivkrafter, incitament och samspel kan projekten utveckla strategier för ökad samverkan och effektivare kunskapsutbyte.

4.2 Tidsperspektiv

Majoriteten av projekten (19 av 20) har ett tydligt långsiktigt fokus och förhåller sig till utlysningens mål för år 2035. Tolv av dessa projekt refererar specifikt till år 2035 eller 2050, vilket indikerar en stark koppling till de långsiktiga målsättningarna inom programmet. Ett projekt specificerar inte något tidsperspektiv, vilket gör det svårt att bedöma dess strategiska inriktning i relation till de övergripande målen. Fyra av de långsiktiga projekten integrerar även ett kortsiktigt perspektiv genom att arbeta med åtgärder som stärker samverkan, skapar grund för policyutveckling och operativa insatser samt främjar innovation och kunskapsutbyte. Dessa projekt är projekt två, projekt fem, projekt nio samt projekt fjorton, se Bilaga 1. Projekten ser möjligheter att generera konkreta resultat på kort sikt genom bland annat ökad beredskap, testbäddar och systemdemonstratorer, vilket de bedömer kan påskynda implementeringen av nya lösningar och tillföra värdefulla insikter till den långsiktiga omställningen.

Vi ser en korrelation mellan projektens tidsperspektiv och deras strategiska angreppssätt. Projekt med en långsiktig inriktning prioriterar systemförändringar som kräver gradvis implementering och anpassning över tid. Exempelvis fokuserar de på utveckling av tekniska analysmetoder, styrning genom policyutveckling och beteendeförändringar för att möjliggöra implementering av moderna och hållbara lösningar. Dessa projekt bedömer att långsiktiga utmaningar, såsom vattenhantering och infrastrukturplanering, kräver en stabil och genomtänkt strategi för att skapa bättre planeringsförutsättningar och stöd för berörda aktörer.

4.3 Icke beviljade projekt

Vid genomgången av de icke-beviljade projekten inom den aktuella utlysningen framträder flera tydliga mönster som förklarar varför dessa inte prioriterats – trots att många av dem adresserar relevanta och angelägna teman. Det är viktigt att understryka att avslagen i regel inte beror på svaga forskningsfrågor eller dåligt formulerade ansökningar. Tvärtom är de flesta projekt högst relevanta i förhållande till de samhällsutmaningar som rör vatten och VA-system. Att de ändå inte beviljats finansiering är ett resultat av hur utlysningstexten var utformad – med tydliga krav på systemansats, samverkan, aktörskartläggning och framsyn.

Vid bedömningen av de avslagna projekten framkommer att systemperspektivet ofta beskrivs som en övergripande förutsättning för den systemomställning som projekten syftar till att åstadkomma. I flera fall integreras dessa perspektiv i ansökningarna utan en tydlig koppling till projektets huvudsakliga fokus. Det kan handla om att perspektiven nämns i ansökan men utan att specificera hur de påverkar projektets metod, utmaningar eller resultat. I vissa fall framkommer att projektet fokuserar på enskilda insatser eller lösningar utan att relatera dem till de bredare systemförändringar som eftersträvas.

Ett vanligt exempel är projekt som fokuserar på att utveckla ny teknik för att rena eller återvinna vatten, till exempel med hjälp av PFAS-rening, AI-baserade verktyg eller smart datadelning. Dessa ansökningar redogör sällan för hur tekniken är tänkt att förändra systemet, eller hur den påverkas av existerande strukturer och relationer. Resultatet blir en enkelspårig

systemansats, där tekniken inte sätts i relation till styrning, policyutveckling, affärsmodeller eller användarbeteenden – trots att just denna typ av integrering var tydligt efterfrågad i utlysningen.

Utöver brister i systemansats saknar flera ansökningar också de arbetsformer som behövs för att fördjupa förståelsen för systemdynamiken. Till skillnad från de beviljade projekten, där workshops, aktörskartläggningar och gemensamt lärande ofta står i centrum, saknar många avslagna projekt systematiska metoder för att identifiera relevanta aktörer, relationer och vägval. Det leder till en mer begränsad analys av vilka strukturer och beroenden som behöver förändras för att möjliggöra långsiktig omställning.

En annan återkommande brist gäller kraven på både aktörskartläggning och framsyn. Utlysningstexten betonade vikten av att projekten skulle omfatta dessa två komponenter för att kunna skapa relevanta och hållbara lösningar. Flera av de icke beviljade projekten saknar antingen aktörskartläggning, framsynsarbete – eller i vissa fall båda. Det har sannolikt försvagat projekten i bedömningen.

Det finns tydliga skillnader i hur projekten har strukturerats och inriktat sina insatser, vilket framgår tydligt i Tabell 2. Här syns en större spridning i de faser som de icke beviljade projekten befinner sig i, jämfört med de beviljade. Medan de beviljade projekten i stor utsträckning är fokuserade på att genomföra systematiska analyser och förstå de systemdimensioner som påverkar deras målsättningar, tenderar de icke beviljade projekten snarare att reflektera över dessa dimensioner utan att fullt ut utforska eller analysera dem på ett djupare plan. De befinner sig ofta i ett mer preliminärt skede, där tankarna om systemomfattande lösningar ännu inte har konkretiserats genom systematiska analyser.

Samtidigt är det vanligt att de icke beviljade projekten har ett tydligt fokus på experimentell utveckling och implementering, särskilt inom teknik och omställningsinfrastruktur. Detta är i grunden positivt, men i dessa fall tenderar systemförståelsen att hamna i skymundan. Den systemövergripande analysen, som ofta är central i de beviljade projekten, är i de icke beviljade ofta mindre utvecklad eller inte tillräckligt integrerad i projektets strategi. Detta innebär att de bredare och långsiktiga perspektiven, som syftar till att omfatta hela systemet och identifiera de strukturella utmaningar som krävs för en hållbar omställning, inte är lika framträdande i de icke beviljade ansökningarna. Denna brist på en djupare systemförståelse och analys kan ha påverkat bedömningen av dessa projekt.

Vidare bygger flera av de avslagna ansökningarna vidare på tidigare finansierade initiativ. I sig är det inget negativt, men i dessa fall saknas ofta en tydlig **ny systemlogik eller förändringsambition**. Projekten beskriver inte hur de ska ta ett nytt steg i förhållande till tidigare arbete, eller hur de anpassats till utlysningens krav och kriterier. Därmed riskerar de att framstå som fortsättningsprojekt snarare än nyskapande insatser med potential att bidra till systemförändring. Vidare är det vanligt att de icke beviljade projekten inte tillämpar arbetsformer som möjliggör en djupare förståelse för systemdynamiken. Till skillnad från de beviljade projekten, där workshops och kartläggningar är centrala inslag, saknar flera av de avslagna projekten en systematisk metod för att identifiera relevanta aktörer, beroenden och utvecklingsvägar. Detta resulterar i en mer begränsad förståelse för de strukturer och relationer som behöver förändras för att skapa en långsiktig och hållbar systemomställning.

Tabell 2 Systemdimensioner och de faser icke beviljade projekt befinner sig i förhållande till dessa dimensioner

Systemdimensioner	Reflektion	Analys	Experiment	Implementering
Affärsmodeller	9	16	1	
Lagar och regler	5	15		
Omställningsinfrastruktur	5	17	4	
Teknik, produkter och processer	4	8	8	2
Beteende förändringar och acceptans	5	16		

5 Analys

5.1 Forskningsinstituten har kapaciteten som krävs för att koordinera projekten

Analysen av de koordinerande projektparterna visar tydliga skillnader mellan beviljade och icke-beviljade projekt. I över hälften av de beviljade projekten (55 procent) är ett forskningsinstitut koordinerande part, jämfört med endast 12 procent bland de icke-beviljade projekten. I motsats till detta är högskolor och universitet den vanligaste aktörstypen bland de projekt som inte beviljats medel (37 procent). Bland de beviljade projekten återfinns högskolor och universitet som koordinerande part i tre av tjugo fall (15 procent).

Dessa resultat kan tyda på att forskningsinstitut generellt har en hög kapacitet att driva och koordinera denna typ av projekt. Deras organisatoriska struktur, ofta präglad av projektfokus, tillämpad forskningskompetens och etablerade nätverk med externa aktörer, kan bidra till högre relevans och genomförbarhet i ansökningarna. Det är också möjligt att deras vana att arbeta nära näringsliv och offentlig sektor ger dem en särskild fördel i program där samverkan, tillämpning och innovationshöjd värderas högt. En ytterligare möjlig förklaring, som framträder i vår genomgång av ansökningarna, är att forskningsinstitut i större utsträckning tenderar att organisera sina projekt tvärfunktionellt, med bemanning och kompetens som täcker flera systemperspektiv. Även om universitet och högskolor besitter liknande kompetenser, kan deras organisatoriska struktur – ofta uppdelad i fakulteter, institutioner och ämnesavdelningar – utgöra en tröskel för bred intern samverkan. Detta kan i sin tur påverka projektens förmåga att integrera olika kunskapsområden och svara mot programmets krav på systemförståelse och sektoröverskridande samverkan.

Samtidigt bör resultaten tolkas med viss försiktighet. Högskolor och universitet har också en stark forskningskapacitet och kan mycket väl besitta liknande förmågor att koordinera projekt. Skillnaderna i beviljandegrad kan därför även bero på andra faktorer, såsom ansökningsinnehåll, projekttidernas mognad, eller hur samverkan konkretiserats i ansökningarna. I vissa fall kan ansökningar från högskolor och universitet ha haft en tydligare akademisk profil, vilket potentiellt kan ha minskat deras attraktionskraft i ett program där behovsdrivna och innovationsinriktade projekt premieras. Vidare analys kan behövas för att förstå i vilken grad aktörstypen i sig påverkar utfallen, eller om det snarare är andra strukturella eller kontextuella faktorer som ligger bakom mönstren. Forskningsinstituten har förmåga att omfamna och bemanna projekten utifrån aktiviteter i flera / alla systemperspektiv. Universiteten har också dessa kompetenser men kanske inte alltid är lika villiga / duktiga på att involvera flera kollegor från flera fakulteter, institutioner och avdelningar.

5.2 Näringsliv, civilsamhälle och offentlig sektor – representation, roller och inflytande

Näringslivet finns representerat i cirka en femtedel av de beviljade projekten, där teknikleverantörer, konsultföretag, industri samt bank och finans motsvarar gemensamt 16 av 77 projektparter. Enbart ett konsultföretag representerar näringslivet bland de beviljade projektens koordinerande projektparter och bland de icke-beviljade projektens koordinatörer motsvarar näringslivet 15 procent, vilka utgörs av teknikleverantörer och konsultföretag.

Det mindre antalet näringslivsaktörer i ledande roller behöver inte i sig vara ett problem. Det är möjligt att andra aktörer, såsom forskningsinstitut eller offentliga organisationer, har bättre organisatoriska förutsättningar för att leda komplexa samverkansprojekt. Samtidigt väcker det frågor om huruvida näringslivets perspektiv – exempelvis inom marknadsintroduktion, affärslogik och värdeskapande – får tillräckligt utrymme i den strategiska styrningen. För finansierare är det relevant att reflektera över om programmet i praktiken ger företag möjlighet att ta ett mer aktivt ansvar i projektens utformning, utan att tappa fokus på samverkan och långsiktiga mål.

Vidare ser vi en avsaknad av civilsamhällesaktörer, tex WWF, som koordinerande projektparter. Ingen av de beviljade projekten har civilsamhället i denna roll. Totalt fyra beviljade projekt involverar övriga aktörer som inkluderar ideella organisationer såsom Hjälmarens Vattenvårdsförbund, Forum Östersjön och Ekologiska Lantbrukarna, samt intresse- och branschorganisationer Villaägarnas Riksförbund och Livsmedelsföretagen. I intervjuer lyfts deras bidrag som viktiga för att bredda perspektiven och skapa lokal förankring, särskilt i frågor om legitimitet, inkludering och social hållbarhet. Deras

närvaro är alltså meningsfull, men frågan är om deras kompetens tas tillvara i tillräcklig grad när de ges mer begränsade roller.

Kommunsektorn är den största aktörsgruppen sett till antalet projektparter (19 av 77) och finns representerade i 12 av 20 beviljade projekt. Sammanlagt utgör den offentliga sektorn 33 av 77 unika projektparter, vilket visar på en betydande närvaro. Trots denna närvaro upplever många projektsvårigheter i att engagera offentliga aktörer att ta en aktiv roll, särskilt i frågor som kräver strukturella förändringar eller beslut på politisk nivå. Denna utmaning visar att representation i sig inte räcker; det krävs att rätt nivåer, roller och mandat finns på plats. Här kan finansiären överväga insatser som stärker offentlig sektors engagemang och kapacitet i projektens strategiska faser. Detta kan exempelvis innebära krav eller incitament för att inkludera aktörer från högre förvaltningsnivåer såsom länsstyrelser, regioner eller statliga myndigheter där man ofta har bättre möjlighet att påverka övergripande beslut och samordning. Med hänsyn till Water Wise Societies tydliga fokus på samverkan kan det därmed finnas ett värde i att engagera dessa aktörstyper i högre utsträckning.

I detta sammanhang kan det också vara värdefullt att utforska hur intresse och förutsättningar att inta en koordinerande roll ser ut. Det kan finnas ett behov av att stärka näringslivets (och andra aktörers) kapacitet att axla koordinerande roller. Att leda samverkansprojekt kräver ofta processkunskap, administrativ förmåga och förståelse för finansiärs logik – något som vissa aktörer har mer erfarenhet av än andra. Kompletterande insatser som stärker projektledningsförmåga, partnerskapsutveckling och strategisk samverkan skulle kunna bidra till att bredda basen av potentiella koordinators, vilket i sin tur stärker projektportföljens mångfald och innovationskraft.

5.3 Beviljade projekt tar i regel ett integrerat grepp om de fem systemdimensionerna

I regel tar projekten ett integrerat grepp kring de fem systemdimensionerna och arbetar från ett nuläge som utgörs av rådande förutsättningar, möjliggörare och möjligheter i det rådande systemet. Att identifiera och analysera rådande system är en central del av projekten, vilket förklarar varför en stor del befinner sig i en analytisk fas. I denna fas ligger fokus på att kartlägga nuläget, identifiera behov och analysera relationerna mellan aktörer och intressen.

Att projekten befinner sig i en analytisk fas är också en logisk konsekvens av komplexiteten i de system som adresseras. Inom vattenrelaterade frågor saknas ofta en gemensam agenda eftersom aktörerna har skilda intressen och mål med sin användning av vattenresurser. För att kunna bedriva meningsfullt utvecklingsarbete krävs därför en djupgående förståelse för dessa relationer och målkonflikter. Genom att kartlägga och analysera dessa samband skapas en mer samlad och strukturerad bild av vilka åtgärder som är mest relevanta för att möjliggöra omställning.

Det finns också en tydlig skillnad mellan beviljade och icke-beviljade projekt i hur långt de kommit i detta arbete. Flera av de icke-beviljade projekten befinner sig i ett mer reflekterande stadium, där systemtänkandet fortfarande är utvecklat och analysen av nuläget är mer översiktlig. Det tyder på att systemanalytisk mognad – förmågan att tydligt formulera nuläge, behov och strukturella hinder – är en viktig framgångsfaktor i bedömningen av projektens relevans och genomförbarhet. Projekten som beviljas medel kännetecknas därmed i högre grad av att de lyckats formulera en tydlig förståelse för de system de verkar inom, och vad som krävs för att driva förändring.

För att möjliggöra denna typ av fördjupad systemförståelse krävs arbetssätt som stödjer gemensam reflektion, dialog och kontinuerligt lärande. Här spelar metodval en central roll – inte minst när projekten involverar aktörer med olika perspektiv och organisatoriska logiker.

Ett återkommande arbetssätt i projekten är interaktiva workshops, som används både inledningsvis för att skapa samsyn och senare för att förankra lösningar. Denna typ av arbetsform främjar lärande, gemensamt ägarskap och förmågan att översätta systeminsikter till praktiska förändringar – särskilt i projekt med många aktörer från olika sektorer och med olika logiker.

För finansiärer pekar detta på behovet av att fortsatt uppmuntra och möjliggöra arbetssätt som stödjer fördjupad systemanalys och gemensamt lärande. Det kan också finnas skäl att överväga kompletterande stöd för projekt som befinner sig i ett tidigare utvecklingsstadium – med syfte att höja deras systemanalytiska kapacitet och därmed öka deras chanser till framgång i framtida utlysningar.

5.4 Projektens arbetssätt och lärdomar

Intervjuerna visar att projekten inom portföljen har haft ett engagerat och utforskande arbetssätt, där flera moment upplevts som både givande och utmanande. En tydlig gemensam nämnare är användningen av framtidsanalys, som spelat en central roll i många av projekten. Metodiken har varierat – vissa har använt klassiska framsynsmodeller som tre horisonter, andra har tillämpat backcasting, där man tar avstamp i frågan *”Hur borde det fungera – och vilka steg krävs för att ta oss dit?”*. Detta tillvägagångssätt har varit värdefullt för att tydliggöra både kunskapsluckor, beroendeförhållanden och organisatoriska hinder.

Flera deltagare framhåller att framsynsmetodiken är ett kraftfullt verktyg för att identifiera framtida behov och lösningar, men påpekar också vikten av tydlig struktur i processen – särskilt att skilja på visionära idéer och konkreta utvecklingssteg. En gemensam reflektion är att framtidsanalysen fungerar bäst när den följer en tydlig progression: från gemensam förståelse av nuläge och hinder, till en öppen och strukturerad utforskning av framtida möjligheter. Denna ordning skapar en mer logisk och meningsfull utveckling i arbetet.

Framtidsanalysen har också hjälpt till att utmana etablerade synsätt – inte minst grundläggande antaganden om vatten som resurs. Flera projekt lyfter att en viktig del av arbetet har varit att skapa acceptans för att vatten inte längre kan tas för givet. Det gäller både hos allmänheten, där frågor om återanvändning och nya vattenflöden väcker frågor, och inom myndigheter, där ansvarsfördelning och planeringslogik ofta bygger på gamla förutsättningar. I flera fall har deltagarna uttryckt att just denna typ av normkritisk reflektion varit avgörande för att överhuvudtaget kunna formulera relevanta framtidsbilder.

Även systemanalysen har bidragit till en djupare förståelse för hur komplexa VA-frågorna är – inte bara tekniskt, utan även organisatoriskt, juridiskt och politiskt. Projekten har lyft fram brister i befintliga strukturer, exempelvis otydliga vattendomar, svag samordning mellan kommuner, och bristande beredskap för att möta vattenrelaterade klimatutmaningar. Samtidigt har flera lyft vikten av att inte fastna i enbart tekniska lösningar. Det handlar i lika hög grad om att förstå vad som hindrar förändring – från ansvarsfördelning och affärsmodeller till kunskapsnivåer och medborgarnas attityder.

Flera projekt lyfter konkreta exempel där vattenförsörjningen redan begränsar samhällsutvecklingen, och där frånvaron av samlad vattenbalans och tydliga prioriteringsprinciper gör det svårt att fatta strategiska beslut. Systemanalysen har därför inte bara identifierat tekniska utvecklingsbehov, utan också betonat vikten av att utveckla nya styrformer, incitamentsstrukturer och organisatoriska modeller.

Några projekt har arbetat med kombinationer av tekniska lösningar och organisatoriska testbäddar – för att utforska hur nya VA-lösningar kan implementeras i praktiken. Här framgår tydligt att tekniken ofta finns tillgänglig, men att den verkliga utmaningen ligger i avsaknad av styrning, standarder och samverkansplattformar. Juridik, policy och styrning måste vara integrerade från början och inte behandlas som separata frågor i efterhand.

Beteendefrågor och användarperspektivet har också varit en integrerad del av systemanalysen. Projekten pekar på behovet av att förändra invånarnas syn på vatten – från en självklarhet till en resurs som kräver medveten hantering. Acceptans för nya lösningar som vattenåteranvändning förutsätter aktiv kommunikation, lärande och arenor för dialog, både inom och utanför organisationerna.

Några projekt har lyft behovet av metodstöd anpassat till programmets förutsättningar. Ett särskilt önskemål är att programkontoret tar fram ett *”systemanalys light”*-verktyg – en lättillgänglig modell som kan användas för att strukturera tidiga projektfaser. På samma sätt efterfrågas även ett enklare framtidsanalysstöd, som kan vägleda projekt i att ta sig från nulägesbeskrivning till handling.

Aktörsanalysen har också den utgjort en central del i flera av projekten och lyfts som en viktig förutsättning för att möjliggöra förändring. Genom workshops, kartläggningar och riktade dialoger har projekten arbetat med att identifiera relevanta aktörer, tydliggöra roller och utforska framtida samverkansmöjligheter. Arbetet har ofta inletts redan i ansökningsfasen, då breda partnerskap etablerats med deltagande från offentlig sektor, näringsliv, akademi, civilsamhälle och ibland även investerare eller teknikutvecklare.

Flera aktörer betonar att det inte räcker med att bara lista vilka som bör vara med – det krävs konkret engagemang, dialog och en tydlig struktur för att aktörerna ska kunna bidra meningsfullt. I detta har workshops och beroendeövningar varit värdefulla verktyg. De har inte bara hjälpt till att synliggöra vilka aktörer som behövs, utan också hur olika utvecklingsområden hänger ihop och vad som krävs för att skapa synergier mellan dem.

En återkommande insikt är att omställning kräver ett brett men fokuserat aktörsnätverk. Det handlar både om att inkludera olika kompetenser och perspektiv – och om att styra processen så att den inte blir för spretig. Flera projekt lyfter vikten av att kombinera aktörer med tydliga uppdrag och genomförandekraft med dem som har erfarenhet av innovation, osäkerhet och experimentella processer. Den ena gruppen är ofta avgörande för att genomföra förändring när ramarna är klara, medan den andra bidrar till att utmana, forma och skapa nya arbetssätt.

"Aktörskartläggningen har varit ett värdefullt verktyg – den har hjälpt oss att identifiera nya aktörer i värdekedjan som vi tidigare inte haft överblick över," säger en projektledare med över 20 års erfarenhet inom området."

En särskild utmaning som identifierats är hur man bygger broar till näringslivet, särskilt till mindre företag och innovatörer som inte alltid har en naturlig plats i offentligt ledda processer. I flera fall efterfrågas strukturer för att underlätta deras inträde, till exempel genom tydligare kravställning, arenor för dialog eller projekt där rollerna är fördelade på ett sätt som möjliggör gemensamt risktagande. Det finns också en medvetenhet om att olika aktörer behöver olika incitament – vissa söker affärsmöjligheter, andra söker legitimitet, finansiering eller möjlighet att påverka framtida policy.

Utifrån intervjuerna framträder en gemensam förståelse för att omställning inom VA-området kräver mer än teknisk utveckling – det handlar om att förändra arbetssätt, samverkan och styrning i grunden. Projekten visar på ett starkt lärande, stor vilja att dela erfarenheter och en växande samsyn kring vilka insatser som behövs för att ta nästa steg.

Ett viktigt resultat är också att arbetet med aktörskartläggning, system- och framtidsanalys inte stannat vid reflektion. Tvärtom har flera projekt använt dessa metoder som avstamp för att formulera nya ansökningar, utveckla partnerskap eller definiera insatser för implementering. Det finns ett brett engagemang, men också ett behov av långsiktigt stöd och strukturer som möjliggör fortsatt utveckling, lärande och samordning.

5.5 Tematiska mönster och utvecklingsmöjligheter inom portföljen

En genomgång av både projektansökningar och den gemensamma workshopen med de 20 projekten visar att det finns en viss variation i fokusområden, inom Water Wise Societies uppdrag och delmål men också överlapp och gemensamma beröringspunkter mellan projekten. Ämnesmässigt återkommer flera projekt till frågor om styrning, samverkan, resurseffektivitet och beteendeförändring inom VA-området. Denna tematiska samordning kan bidra till synergieffekter och kunskapsöverföring mellan projekten.

Samtidigt framträder vissa ämnesmässiga begränsningar. Exempelvis kopplat till beredskap och klimatanpassning, som borde vara centrala i diskussionen om framtidens vattenförsörjning, är förhållandevis svagt representerade. Även om något enskilt projekt berör dessa frågor, saknas ofta ett tydligt systemperspektiv på hur VA-frågor hänger samman med samhällskritiska funktioner, krisberedskap och framtida klimatrelaterade risker. Här finns en potential att bredda det tematiska fältet och väva in ett mer explicit risk- och resiliensperspektiv i programmets fortsatta utveckling.

En genomgång av projektportföljen visar att det övergripande finns en god tematisk spridning i linje med programmets uppdrag. När portföljen analyseras i relation till de tio definierade uppdragen inom programmets tre delmål framträder dock vissa obalanser, se avsnitt 3. 2.

"Bygga och förvalta samhället i samklang med vatten" och *"Minska negativ påverkan och dess effekter"* står tillsammans för totalt 21 inkomna ansökningar, vilket motsvarar en betydande andel av hela projektportföljen. Även uppdragen *Återvinn och återanvänd vatten och dess resurser* och *"Anpassa samhället mot översvämning och torka"* uppvisar högt söktryck, med 11 respektive 10 ansökningar.

I andra änden av spektrumet återfinns uppdrag som *"Minska vattenanvändningen och läckage"*, *"Hållbara vattenuttag"* och *"Minska övergödning i sjöar och vattendrag"*, som endast omfattar två till fyra projekt vardera. Den ojämna fördelningen tyder på att vissa tematiska områden mobiliserar fler aktörer, medan andra uppdrag ännu inte genererat motsvarande aktivitet.

Portföljanalysen visar också att vissa ämnesområden återkommer med hög frekvens både bland de beviljade och de icke-beviljade projekten. Tre teman utmärker sig särskilt:

- **PFAS och avancerad vattenrening**
- **Cirkulärt vatten och resursåtervinning**
- **Digitalisering och AI i VA-sektorn**
- **Gränsöverskridande samverkan i avrinningsområden**

Att dessa ämnesområden förekommer i så stor utsträckning tyder på att de är centrala inom den samtida forsknings- och innovationsagendan för VA-sektorn. De speglar både ett starkt utvecklingsbehov och en aktiv projektmiljö. Samtidigt visar analysen att projekten inom dessa områden varierar avsevärt i hur de hanterar systemperspektiv, implementeringsstrategier och samverkan – vilket ofta har varit avgörande för bedömningen av projektens relevans i förhållande till utlysningens kriterier.

Det gemensamma temat pekar därmed på både en styrka och en utmaning: det finns en tydlig ämnesmässig koncentration som kan stärka kunskapsutvecklingen inom dessa områden, men också ett behov av att i högre grad integrera tekniskt orienterade projekt i en bredare systemlogik. Framöver finns en möjlighet att strategiskt vidareutveckla dessa teman genom att uppmuntra projekt som tydligt kopplar teknikutveckling till styrning, incitament, affärsmodeller och beteendeförändring.

Ett spår som återfinns bland de icke beviljade projekten, men som inte finns särskilt representerat bland de beviljade, rör kommunikation, lärande, värderingsförändring och samhällsekonomiska analyser. Projekten inom detta område fokuserar på att öka medvetenhet, förändra beteenden och främja hållbar vattenanvändning genom utbildningsinsatser, upplevelsebaserat lärande och kulturella strategier – men också genom att synliggöra de samhällsekonomiska vinsterna av exempelvis restaurering, cirkulära lösningar eller minskad resursförbrukning.

Trots att dessa frågor är relevanta för en långsiktig systemomställning, särskilt när det gäller att bygga legitimitet och förståelse för nya lösningar, har denna typ av projekt inte prioriterats i utlysningen. En möjlig orsak är att de i flera fall fokuserar på en enskild systemdimension.

Samtidigt är det viktigt att betona att även icke beviljade projekt kan ha bidragit med värdefulla lärdomar och perspektiv. Många av dem adresserar angelägna teman och har genererat insikter om såväl metodval som systemhinder. Att synliggöra dessa erfarenheter – även om projekten inte beviljats medel – är en viktig del i det kollektiva lärandet. De kan belysa vad som faller mellan utlysningens kriterier, var utvecklingspotential finns, och hur framtida programformuleringar kan bli mer inkluderande och träffsäkra. Att ge erkännande åt sådana bidrag kan också stärka relationen till aktörer som fortsatt är relevanta för omställningen, men som i detta sammanhang inte nådde hela vägen fram.

Mot denna bakgrund blir det centralt att säkerställa att alla tio uppdrag ges utrymme i programmets genomförande. En fördelning av projekt över samtliga uppdrag är avgörande för att den samlade insatsen ska kunna bidra till att uppnå delmålen – och i förlängningen hela missionen om *Hållbart vatten för alla*. Det är genom att adressera och lösa uppdragen som den önskade systemförändringen kan realiseras.

Analysen av hur projekten fördelar sig mellan uppdragen blir därmed ett strategiskt verktyg för att bedöma om programmets insatser speglar den förändringslogik som det bygger på. Den ger också underlag för att identifiera var det kan finnas behov av stärkta insatsstrukturer, ökad vägledning eller riktad kapacitetsutveckling för att frigöra omställningspotential i hela uppdragsbredden.

6 Slutsatser och rekommendationer

Slutsats 1 - Stärk aktörernas kapacitet genom riktade stödinsatser och en utvecklad ansökningsprocess

Analysen visar att flera projektidéer, särskilt bland icke-beviljade projekt, förhåller sig reflekterande till programmets systemdimensioner men har svårt att konkretisera lösningar i form av systematiska analyser. Detta pekar på ett behov av att stärka aktörernas interna kapacitet i ett tidigt skede av ansökningsprocessen – särskilt inom områden som processledning, samverkan och projektförvaltning.

Vi rekommenderar att programmet implementerar en serie riktade stödinsatser för att stärka aktörernas förmåga att formulera relevanta och genomförbara projektförslag. Detta kan exempelvis ske genom öppna utbildningstillfällen, frukostseminarier eller andra forum som ger sökande tillgång till verktyg och metoder för att utveckla sina ansökningar. Utbildningsinsatserna bör ges i ett tidigt skede av ansökningsprocessen och kan med fördel innehålla moment om systemanalys, samordning av projektpartners samt hur systemdimensionerna kan integreras i projektens utformning. På så sätt skapas bättre förutsättningar för fler aktörer att delta på likvärdiga villkor – inklusive de som i nuläget är underrepresenterade.

Vi ser ett behov av att finansiärerna överväger att införa en tvåstegsrutin i ansökningsprocessen, där sökande får möjlighet att förbättra sina projektidéer efter initial återkoppling. Det finns också en möjlighet för finansiärer att spela en mer aktiv roll i att stödja matchning mellan aktörer, till exempel genom att koppla ihop behovsägare med andra som har kompletterande expertis.

En sådan modell skulle inte bara kunna öka kvaliteten på inkomna ansökningar, utan även bidra till att initiera samverkan och bygga långsiktiga partnerskap redan i ett tidigt skede. Detta stärker projektens relevans och genomförbarhet och bidrar samtidigt till att mobilisera den bredd av kompetenser som krävs för att hantera komplexa samhällsutmaningar

Slutsats 2 - Stärk samverkan genom tydlig samordningsstruktur

I nuläget saknas en samlad samordningsstruktur inom programmet, vilket gör det svårt för aktörer att få överblick över vilka initiativ som pågår – och vilka myndigheter eller behovsägare som involverats i respektive projekt. Flera projekt tenderar att rikta sig till samma offentliga aktörer samtidigt, ofta utan vetskap om varandras aktiviteter. Detta riskerar att skapa en onödig belastning på myndigheter och andra centrala aktörer, som får hantera parallella förfrågningar utan samordning.

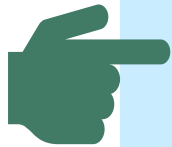
För att främja en mer effektiv samverkan och skapa förutsättningar för ökad systemeffektivitet, behövs en tydlig struktur för samordning. En sådan struktur skulle ge aktörer överblick över engagemang, planerade kontakter och möjliga synergier – och därmed möjliggöra mer samordnade insatser mot gemensamma mål.

Vi rekommenderar att programmet etablerar en gemensam samordningsstruktur som gör det möjligt för aktörer att synliggöra sitt projektengagemang och planerade kontakter, särskilt gentemot offentliga behovsägare och myndigheter. En konkret åtgärd kan vara att skapa en digital plattform där aktörer redan i tidiga projektfaser kan registrera sina initiativ, intentioner och kontaktpunkter. Detta skulle ge ökad överblick, minska risken för parallella förfrågningar till samma aktörer och bidra till ett mer effektivt utnyttjande av systemets samlade resurser. Samordningsstrukturen bör även stödja identifiering av möjliga synergier mellan projekt och underlätta koordinering av gemensamma insatser.

Slutsats 3 - Öka projektparternas engagemang genom politisk förankring

För att uppnå systemförändring krävs mer än representation – det behövs ett aktivt, strategiskt och långsiktigt engagemang från aktörer på samtliga samhällsnivåer. En flernivåstyrning där kommunal, regional och nationell nivå deltar i omställningsarbetet ökar möjligheten till varaktiga resultat och systempåverkan. Politisk förankring skapar legitimitet för projektens mål, stärker samsynen och lägger grunden för att resultat omsätts i styrning och konkreta åtgärder.

Vi rekommenderar att finansiärerna tydliggör vikten av politisk förankring och ställer krav på att projektansökningar innehåller en plan för hur sådan förankring ska uppnås. Det kan till exempel ske genom att skapa ett ömsesidigt åtagande – ett slags politiskt kontrakt – där projektens mål förankras i beslutsstrukturer och där politiken visar sitt stöd genom att skapa handlingsutrymme för förändring. Detta ökar möjligheten till att resultaten omsätts i konkreta åtgärder och långsiktig påverkan.

I kombination med tydliga samordningsmekanismer och insatser som stärker aktörernas samverkansförmåga, bidrar detta till att skapa stabilitet, legitimitet och genomslag för programmets mål även efter projektens avslut.

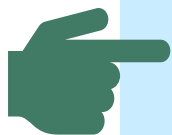
Slutsats 4 - Säkerställ att stödmodellerna möjliggör omställningsorienterad samverkan

En central aspekt att beakta i genomförandet av omställningsorienterade innovationsprogram, särskilt de som bygger på offentlig finansiering och statsstödsregler, är hur stödmodellerna – det vill säga instrument och ersättningsmodeller – är utformade. Trots programmets ambition att främja systemförändrande innovationer finns en risk att stödet snarare styr bort från – än stärker – den typ av arbete som faktiskt krävs för att driva omställning i praktiken.

Vi ser att det uppstår en spänning mellan programmets systemperspektiv och de strukturer som styr finansiering och genomförande. Statsstödsreglerna har i detta sammanhang blivit en symbol för ett bredare glapp – mellan vad omställning faktiskt kräver och vad som ryms inom dagens modeller. Omställningsarbete förutsätter en bredare palett av insatsformer och ersättningsmodeller än vad forsknings- och innovationspolitiken traditionellt erbjuder. När dessa behov inte fångas upp i stödmodellernas logik och ramar riskerar det att begränsa både genomförandekraft och systempåverkan.

För att ge full kraft åt de omställningsprogram som nu växer fram behöver stödmodellerna utvecklas i takt med uppdraget. Det innebär att se över vilka typer av insatser som ges stöd, hur roller och funktioner värderas, och hur ersättningsformer kan främja det samspel som omställningsarbete förutsätter.

Innovation är en del i omställningsarbete – men inte allt.

Vi rekommenderar finansiärerna att se över utformningen av befintliga stödmodeller med utgångspunkt i vad omställningsarbete faktiskt kräver – inte bara utifrån etablerade FoU-logiker eller traditionella definitioner av innovation.

Detta innebär att bredda synen på vad som räknas som värdeskapande arbete inom ramen för offentlig finansiering och säkerställa att de samspelande delar som omställning förutsätter – oavsett organisatorisk hemvist – ges både erkännande och ersättning. En sådan justering är avgörande för att stärka programmets förmåga att möta komplexa samhällsutmaningar i praktiken.

Bilaga 1

Projektnamn	Projektnummer
Minska utsläppen av lustgas från industriell och kommunal vattenrening	1
Hjälmarens: institutionell påverkan och samverkan	2
Ny praxis för bedömning och hantering av risker med oönskade kemiska ämnen i vatten	3
Uppströms: minimera förekomsten av mikroföroreningar som sprids med dagvattenströmmar	4
Gavleås avrinningsområde i samverkan (GAS)	5
Industrins roll för hållbart vatten 2050	6
Samhällen resilienta mot översvämning 2035	7
Det vattensmarta samhällets system för återvunnet vatten	8
Ett vatten - Hållbar lokal systemomställning för global applikation (EHLSA)	9
Framtidsinriktad samverkan om vatten i torra jordbrukslandskap	10
Vatten i balans? Utmaningar för strategisk vattenplanering	11
Från analogt till digitalt i mikrobernas värld	12
Decentraliserade system för vatten och avlopp	13
VASK: Vatten som systemisk koppling för regional planering	14
Vattenhantering i kris och katastrof	15
Resurseffektiv vattenanvändning för en hållbar framtid	16
Samverkan och åtgärdsplan för hållbar hantering av PFAS-föroreningar i Sveriges vattenresurser	17
Återanvändning av renat avloppsvatten i Stockholm: användningsområden och barriärer	18
Från avlopp till resurs - Morgondagens cirkulära system	19
Urbant dagvatten: från risk till resurs	20

Bright
ideas.
Sustainable
change.

RAMBOLL